
לקפוץ בחבל טרזן

מסע בין חינוך דמוקרטי לדמוקרטיה

רביב רייכרט

לקפוץ בחבל טרזן

מסע בין חינוך דמוקרטי לדמוקרטיה

רביב רייכרט

Democratic Education and Democracy - Daring and Activism, or: Jumping with the Tarzan's Vine

Raviv Reichert

הוצאת הספרים של מכון מופ"ת:
עורך ראשי: דודו רוטמן
עורך טקסט ולשון: שמוליק אבידר

עריכה והשתתפות בדיאלוג: רון דביר
עורך גרפי ומעצב העטיפה: סטודיו נעם תמרי

חברי הוועדה האקדמית של הוצאת הספרים:
פרימה אלבז-לוביש, אילנה אלקד-להמן, חנוך בן-פזי, יעל דר, יורם הרפז,
נצה מובשוביץ-הדר, אייל נווה, יעל פישר, שי פרוגל, יהודית שטיימן

מסת"ב: 978-965-530-209-7

עשינו כמיטב יכולתנו לאתר את בעלי הזכויות של כל חומר ששולב בספר ממקורות חיצוניים.
אנו מתנצלים על כל השמטה או טעות. אם יובאו אלינו ידיעותנו, נפעל לתקן במהירות הבאות.

איור העטיפה: שאטרסטוק

הספר יוצא לאור בשיתוף המכון הדמוקרטי.
הספר יוצא לאור בתמיכת מכללת סמינר הקיבוצים.

© כל הזכויות שמורות למכון מופ"ת, תשפ"ב/2021
טל': 03-6901428 <http://www.mofet.macam.ac.il>

הדפסה: גיל הפקות

תוכן העניינים

4	מבוא: צעד ראשון
	שער ראשון
7	חינוך דמוקרטי
	שער שני
	השביל החינוכי
37	התצורה החינוכית הדמוקרטית
	שער שלישי
	השביל החברתי
113	התצורה החברתית הדמוקרטית
	שער רביעי
	השביל האוניברסלי
147	קיימות כתצורה דמוקרטית
166	דברי סיום: איך יושר השיר הזה?
168	מקורות
177	תקציר באנגלית

מבוא: צעד ראשון

רון, אולי תציג את עצמך לפני שנמשיך.

רון: בנעוריי נהגתי לקרוא ספרי פילוסופיה. אהבתי במיוחד את אלו שעסקו בהומניזם סוציאליסטי, באוטופיזם, באנשים שהעזו ליצור עולמות חדשים וטובים יותר (גם אם רק בתאוריה). אחד מגיבורי הילדות שלי היה התעשיין והאוטופיסט הסקוטי רוברט אוון (Owen). בסוף המאה ה-18 אוון היה ממייסדי ניו לנארק - קהילה תעשייתית מופתית, דמוקרטית במובנים מסוימים. הוא האמין שלכל ילד, אפילו אם משפחתו משתייכת למעמד הפועלים, יש זכות ללמוד. אוון הקים בית ספר עבור ילדי הקהילה, מעשה חלוצי מאין כמוהו באותה התקופה.

באותן השנים, בגיל מאוחר למדי, הצטרפתי לתנועת "הנוער העובד והלומד" וגיליתי את נפלאות הדמוקרטיה התנועתית. הצטרפתי לכל הפורומים של התנועה. הכנס הארצי הראשון שהייתי בו, היה עבורי בבחינת גילוי עולם של פלאות. נחשפתי לראשונה לחינוך ולדמוקרטיה.

בעשורים האחרונים אני עוסק בעיקר בדרכים לקדם בארגונים "חדשנות פתוחה", כזו המתאפיינת בכך שלכל אחד ואחת בארגון יש קול שווה. לגמרי במקרה התחלתי

תחילה אציג את עצמי. שמי רביב רייכרט, וזה כשלושה עשורים אני משמש במקוון תפקידים בחינוך הדמוקרטי. הייתי חונך, מורה ורכז למידה בבית הספר הדמוקרטי בחדרה - בית הספר הראשון מסוגו בארץ - מאז השנה השלישית להיווסדו, ועד היום אני מלמד בו. נוסף על כך הייתי שותף בהקמתו של המכון לחינוך דמוקרטי (ב-2018 שונה שמו ל"המכון הדמוקרטי - חברה וחינוך"), מוסד שמטרתו היא לפעול לשינוי החינוך והחברה באמצעות קידום תרבות דמוקרטית. במהלך השנים ערכתי את כתב העת של המכון, סייעתי בהקמה של בתי ספר דמוקרטיים, ליוויתי בתי ספר בתהליכי שינוי והשתתפתי בעיצוב של הכשרות דמוקרטיות למורים בחינוך הדמוקרטי. כיום אני מרצה ומדריך פדגוגי בארבע תוכניות אקדמיות להכשרת מורים שהקים המכון הדמוקרטי יחד עם מכללת סמינר הקיבוצים ומכללת קיי.

בשנים הללו הרביתי לחקור סוגיות של חינוך דמוקרטי ושל פדגוגיה דמוקרטית ופרסמתי לא מעט מאמרים בנושאים שעניינם החינוך הדמוקרטי: פדגוגיה, חשיבות הדיאלוג בחינוך הדמוקרטי, הכשרת מורים בשיטה הדמוקרטית. רבים מהמאמרים עובדו ומצאו את מקומם בין דפיו של ספר זה.

הספר שלפניכם הוא במידה רבה דיאלוג. יש שתי סיבות לכך: ראשית, אני סבור כי ראוי שספר העוסק בדמוקרטיה - הוויה שמהותה היא דיאלוגית - ייכתב כדיאלוג; שנית, כתיבת הספר התבססה על שיחות ביני לבין ד"ר רון דביר.

מפגש עם הסוגיות המרכזיות שהדמוקרטיה עוסקת בהן היום.

רון: שתי שאלות לפני שנצא לדרך - מי הם הקוראים שאתה מייעד להם את הספר? ומהי משמעות ה"קפיצה בחבל טרזן" אשר מוזכרת בכותרת הספר?

רביב: הספר מיועד לכל אדם שהדמוקרטיה כתפיסה, כדרך חיים וכדרך חינוך משמעותית עבורו - למחנכים בחינוך הדמוקרטי; למורים ולמחנכים שרוצים לרענן את שיטות ההוראה-למידה בבית הספר ברוח החינוך הדמוקרטי; להורים; לסטודנטים בתוכניות להכשרת מורים; למקבלי החלטות; ולקהל הרחב המתעניין בנושא. ואשר לשאלתך השנייה, העניין יובהר בהמשך. בשלב הזה אומר רק שלפי תפיסתי, קיים קשר בין הקפיצה בחבל טרזן לבין התעוזה אשר החינוך הדמוקרטי מזמן.

רון: אז בוא נצא לדרך. מהו השביל הראשון?

רביב: אני מאמין שחינוך, במובנו העמוק והרחב, הוא התשתית לחברה. בהתאם לכך אתחיל בשביל החינוכי, וראשית כול אציג ואבהיר את המונח העיקרי בספר: "חינוך דמוקרטי".

רון: גם אני סבור שהצירוף הזה אינו ברור מאליו. מה הקשר בין פדגוגיה, תורת החינוך, לבין דמוקרטיה שהיא שיטת ממשל?

לשתף פעולה עם המכון הדמוקרטי בקידום הרעיונות האלו - תחילה באמצעות המודל של "מרכז עתיד", ולאחר מכן באמצעות הרעיון של "עיר חינוך דמוקרטית". לאחר הפסקה של שנים שבתי לצעוד בדרך הדמוקרטית שצעדתי בה צעדים ספורים בנערותי. שמחתי כל כך כשהזמנת אותי להיות בן שיח ושותף ביצירת הספר שלך.

רביב, כבר שלושה עשורים אתה נמצא במסע אשר כרוכים בו יחדיו שני תחומים שמרכזיים עבורך ומלהיבים אותך: חינוך ודמוקרטיה. אתה משלב אותם זה בזה, חוקר את הקשר ביניהם ומנסה ליצור הוויה טובה יותר באמצעותם. כעת יצאת להרפתקה חדשה, כתיבת ספר. למה אתה מזמין את הקוראים?

רביב: אני מזמין את הקוראים למסע שיבחן את הצירוף המוכר "חינוך דמוקרטי" בהקשר חדש, הקשר של אזרחות, חברה ותרבות דמוקרטיות. בהתבסס על אמונתי שבכוחו של החינוך לשנות ולבנות, אני מבקש לבחון את השאלה הבאה: איך החינוך הדמוקרטי יכול לעצב אדם וחברה דמוקרטיים?

במסע הזה יהיו שלושה שבילים: חינוכי, חברתי ואוניברסלי. הפסיעה בשבילים הללו תחבר את החינוך הדמוקרטי עם שתי תפיסות חשובות בשיח הדמוקרטי העכשווי - הדמוקרטיה ההשתתפותית (הפן החברתי) והקיימות (הפן האוניברסלי) - ותזמן